Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Emmerlev
46 Højer

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND
VED
CL. ESKILDSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

1. *Johan Hvidtfeldt*: Fra Sprogkampens Tid.
2. *August F. Schmidt:* Landsbyen Mjøls.
3. *Aage Bonde*: Degnen Iver Nissen.
4. *Hanne Poulsen*: Klojsen fra Baalstederne.
5. Samleren.

Nr. 5. 15. Aarg.

1. Novemb. 1938

TØNDER AMTS CENTRALTRYKKERI

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Banken for Brørup og Omegn
Aktieselskab
Kontortid 10—12 og 2—4
BRØRUP

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 – Telefon 516 og 517
Skanderborg

Køb dansk Arbejde!

Det danske Gødnings-Kompagni A/S

København
Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Vejle, Aarhus Esbjerg, Sønderborg

Ældste og største Gødningsforretning i Danmark.

Eneste Fabrikant af Superfosfat her i Landet.

Salgskontor for Danmark for
A/S Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik

Aktieselskabet
Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK • TRAADVÆRK • VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør
Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.
Aktieselskab.
Frederiksgade 37-39. Telf 59.
Odense.
Jernstøberier

Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.
Kontor: Parkallé 15,
Telf. 644. **Aarhus.** Telf. 6444.
Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten.

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—5
Lørdag 9—1
GRAASTEN

Spare- og Laanekassen i Aarhus.

St. Torv 6. **Aarhus.** Telf. 101.
Kontortid: 10—1 og 2½—5½.

Forlang **Gulvtæpper**
fra
Sønderjydsk Tæppefabrik
A. R. KJÆRBY
Højer

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10—12 og 2—4.

VEJEN.

A/S
Jyllands Papir-Værk

Aarhus

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn
Stiftet 1856
Reservefond ca. 1½ Million

Kuranstalten
Gl. Skovridergaard

Silkeborg - Tlf. 514 og 515
Overlæge V. STARCKE
træffes pers. Tlf. 514: 11-12.
Tlf. 156: 2-3.
Forlang Prospekt.

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab
ODENSE

AKTIESELSKABET
Øxenbjerg
Dampmølle
Svendborg.

Sønderjydsk Teglindustri

Nordre Fasanvej 127
Telf. C. 4520 — Taga 1700 — Taga 1717 — København N.
Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forsikringsselskabet Fællesvirke

A. m. b. A.

Rosenørns Alle 1, København V., Telefoner: C. 2728 og 15157

Kautionsforsikringer. Afløsning af solidariske Ansvar
Brand- og Tyveriforsikringer.

Adda

Korsetterne virker slankende, sidder eminent og er behagelige i Brug.

Det kgl. oktr. alm. Brandassurance-Compagni

Stiftet 1798

— tegner alle Arter af Skadesforsikring

Hovedkontor:
Højbroplads 10
København K.
Telf. Cent. 447

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER
OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Cigarer og Cigarillos

I. P.
Schmidt jun. A/S

Fredericia

Støt

de sønderjydske Indsamlinger

„A.B.C."

Adams Transport Co.

Transport- & Speditions-Aktieselskab
Grundlagt 1884

Transport Spedition Flytning Opbevaring

København, Danasvej 30
Aarhus, Dynkarken 43

Brdr. Mohr's Roser

Gartneri: Hvissinge pr. Glostrup
en gros Lager: Linnesgade 16 B.
København K.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

KAMPMANN & HERSKIND A/S

Vestergade 2 - København

Kul og Cokes Import

TELEFON

2628

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13 / 18

P. A. KRUUSE

cand. pharm. — ODENSE

Fabrik: Kochsgade 29 Butik og Kontor: Flakhaven 1

Telefon 227

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10—1 og 3—5

„Telefon 3310 (4 Linier)."

Randers

Andels - Anstalten Tryg.

(Gensidigt Livsforsikringsselskab)

Statsanerkendt. Statskontrolleret

Præmiereserve ca. 37 Mill. Kroner

Samlede Aktiver - 42 - —

Hovedkontor Rosenørsalle 1, København.

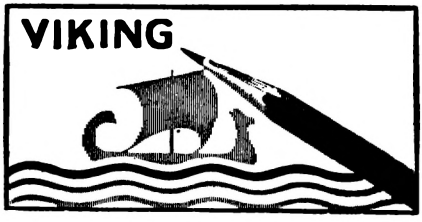

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift"

Kr. 6.00 aarlig.

VEJLE STØBEGODS

C. M. Hess' Fabrikker A/S

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)

Grundlagt 1848

Kjøbenhavns Maskinistskole.

Statsanerkendt Læreanstalt.

Kursus til Maskinisteksaminer, Elektroinstallatørprøven for Maskinister, Motorpasserprøven, Kedelpasserprøven, Den kommunale Elektroinstallatørprøve. Program tilsendes, og alle Oplysninger gives ved Henvendelse til Skolens Kontor,

Nørrebrogade 5, København

daglig 18-20 (Lørdag undt.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fra Sprogkampens Tid

Af Arkivar *Johan Hvidtfeldt.*

Da Frederik den sjette døde i 1839 herskede der overalt i Nordslesvig det underlige misforhold, at mens folkets sprog overalt var dansk, var administrationssproget og retssproget uden undtagelse tysk. For vor tid en skrigende uretfærdighed. Men for datidens tyskdannede embedsmænd noget naturligt og selvfølgeligt. Befolkningen maatte rette sig efter dem, ikke omvendt.

Allerede i 1810 havde Frederik den sjette udstedt et reskript, der skulde raade bod paa dette forhold, men der var intet kommet ud af hans bestræbelser. Hans Efterfølger Christian den ottende, en højtbegavet og velmenende mand, havde allerede som kronprins arbejdet for en forandring. Da han havde tiltraadt regeringen, blev sagen ret hurtigt ført igennem, iøvrigt med en beslutning i den slesvigske stænderforsamling som grundlag. Ved reskriptet af 14. maj 1840 blev det fastslaaet, at det danske sprog herefter skulde være regerings- og retssprog i de dele af Slesvig, hvor det brugtes i kirken og skolen. For de embedsmænd, som var dansk mægtig, skulde forandringen begynde fra 1. januar 1841. Om dem, der ikke kunde dansk, skulde der indgives beretning.

Ordningen var et meget betydeligt fremskridt, men dog kun en halv forholdsregel. Thi da kun Nordslesvig havde dansk kirke- og skolesprog, skete der ingen forandring i Mellemslesvig, hvor folkesproget paa denne tid i det store og hele var dansk, selvom man her i aarhundreder havde haft tysk kirke- og skolesprog.

Ogsaa en anden ting gjorde sprogreskriptet utilfredsstillende. Det indeholdt en bestemmelse om, at lærerne i Nordslesvigs danske landsbyskoler skulde være forpligtet til i tre timer om ugen at give undervisning i tysk til de Børn, hvis forældre ønskede det. Undervisningen skulde dog finde sted uden for den almindelige skoletid. Be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stemmelsen var saa meget desto mere overflødig, som netop reskriptet ophævede det tyske rets- og forvaltningssprog, som man ellers vilde have kunnet fremføre som begrundelse for tyskundervisningen.

Samtidig med sprogreskriptet udstedtes et patent om, at enhver, som ønskede at blive ansat i Nordslesvig, for fremtiden først skulde godtgøre, at han var i fuldkommen besiddelse af de kundskaber, som udfordredes til, saavel mundtlig som skriftligt, at bruge det danske sprog. 1)

Sprogreskriptet gav i den følgende tid anledning til en del stridigheder og uro. I de tilfælde, som der her skal redegøres for, var det danske præster fra Tørninglen provsti, der jo hørte under Ribe stift, altsaa i gejstlig henseende under Danmark, som rejste spørgsmaal om fortolkningen af reskriptet. Hvad den første strid drejede sig om, fremgaar af følgende skrivelse fra provst Matzen til præsterne i Tørninglen:

»Det Kongel. danske Cancelli har under 26de f. M. (d. v. s. 26. Juli 1844) tilskrevet Biskoppen saaledes: »under 13de Juni og 2. October f. A. tilstillede Deres Høiærværdighed med egen behagelige Betænkning Cancelliet 2de Andragender, hvorved Sognepræsten for Vestervedsted Menighed i det Tørninglehnske, Feilberg, og Sognepræsten for Høirup Menighed sammesteds, Fabritius, forespørge og begjære nærmere Bestemmelse om, hvorvidt de ere forpligtede til paa Dansk at oversætte eller forklare for Menigheden saadanne Regjeringsskrivelser, som, affattede i det tydske Sprog, tilstilles dem af Stedets Øvrighed til Bekjendtgørelse for Menighederne. —

Det Kongel. Slesv.-Holst.-Lauenborgske Cancellie, hvis Betænkning i denne Sag man fandt sig foranlediget til at indhente, har nu tilmældt dette Collegium, at efterat bemældte Cancellie i een under 22. Marts d. A. afgiven allerunderdanigste Beretning, betræffende Iværksættelsen af det allerhøieste Rescript af 14. Mai 1840 med Hensyn til Brugen af det danske Sprog i Justits- og Administrationssager i de Districter af Hertugdømmet Slesvig, hvor det danske Sprog er Kirke- og Skolesprog, — havde foredraget Hans Majestæt de omhandlede 2de Andragender fra Sognepræsterne Feilberg og Fabricius, har det behaget Hans Majestæt ved allerhøieste Resolution af 11te dennes, iblandt andet, i Henseende til den reiste Tvivl om, af hvilke Autoriteter de af de høiere Collegier i det tydske Sprog udfærdigede For-

1) Angaaende sprogreskriptet og dets historie kan henvises til: C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland 235 ff., P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede III 33 ff. og Sønderjydske Aarbøger 1895. 76 ff.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

anstaltninger, til Brug ved Publicationen skulle oversættes paa Dansk, allernaadigst at anordne: at saadan Oversættelse indtil videre og saalænge samtlige de fra de nævnte Collegier udgaaende Befalinger og Foranstaltninger, som angaa de Undergivne i de Districter, hvor det danske Sprog er Kirke- og Skolesprog, ikke af de nævnte Collegier selv, paa Grund af Omstændighederne, kunne udfærdiges paa Dansk — vil være at foranstalte af de Amtmænd, hvem de omspurgte Befalinger og Foranstaltningsdecreter tilstilles til videre Bekjendtgørelse for de undergivne.

Fremdeles har Allerhøistsamme paa lignende Maade og for at lette Forstaaelsen af de fra de høiere Øvrighedsautoriteter til de undergivne umiddelbart stilede tydske Resolutioner og Svar, behaget allernaadigst at anordne, at Amtmændene, hvem disse Resolutioner og Svar af de højere Øvrigheder meddeles til videre Befordring, skulle, ved at tilstille de Paagjældende Originalerne tillige skriftlig forklare disse i det danske Sprog.« 1)

I det andet tilfælde var striden af mere personlig art. Det var provsten i Tørninglen provsti, Hans Henrik Matzen, og den kongelige amtsforvalter i Haderslev vesteramt, Georg Friderich von Krogh, der stødte sammen. Provsten var født i Ribe, havde studeret i København og derefter i flere aar været præst i kongeriget, inden han 1836 blev præst i Hygum. To aar efter blev han provst i Tørninglen. Amtsforvalteren var født i Aastrup som søn af gehejmekonferensraad Friderich Ferdinand von Krogh, der døde i Haderslev 1829. Han gjorde 1807 aktiv vagttjeneste under Københavns belejring og fortsatte derefter sin militære karriere. 1834 blev han amtsforvalter i Haderslev. Han døde 1864 som senator i Goslar i Harzen. 2) Om den førstes danskhed kan der ikke tvivles, ligesaalidt om den sidstes tyskhed. Krogh var iøvrigt ikke vellidt af bønderne. I sine dagbøger fortæller Christian den ottende saaledes under 31. oktober 1843: »Om ordener sagde (Lavrids) Skau, at Krogh havde rost sig af det ridderkors, kongen havde givet ham, men at det derfor ogsaa var kommet saa vidt, at bønderne vogtede sig for enhver, som var benaadet med orden.« 3)

Striden drejede sig om to spørgsmaal: Var provsten forpligtet til at besvare tjenstlige skrivelser fra amtsforvalteren, naar de var affat-

---

1) Denne saavelsom de følgende skrivelser er meddelt efter en afskrift i Gram sogns Liber Daticus 1813—1847 (Gram præstearkiv i Landsarkivet i Aabenraa). Om denne Sag jvnfr. iøvrigt Sjd. Aarbøger 1895. 157.

2) Danmarks Adels Aarbog 1898. 314 f.

3) Sjd. Aarbøger 1895. 136.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tet paa tysk, og havde denne lov til at sætte en bestemt frist for besvarelsen? Det sidste spørgsmaal har i denne forbindelse ingen interesse. Hvad de følgende breve indeholder derom, udelades derfor. Provsten mente, at striden havde interesse for videre kredse og meddelte derfor sine embedsbrødre en afskrift af den første korrespondance:

»Som et i mine Tanker mærkeligt Actstykke i Nord-Schlesvigs Sprogsag undlader jeg ikke at forelægge mine Herrer Brødre Følgende: Under 16de Julii d. A. tilskrev Amtsforvalter v. Krogh mig saaledes: 1) Ew Hochehrwürden werden hiebei ein Extract aus den von der Königl. höchstpreislichen Rentekammer formierten Notaten über die hiesige Kopfsteuerrechnung pro 1843 zur gefälligen Erklärung in margine innerhalb 14 Tagen a dato mitgetheilt«. 1)

Den 23. juli skrev provsten følgende til amtsforvalteren: »Ved at remittere (tilbagesende) Deres Høivelbaarenhed indsluttede Extract upaaagtet tillader jeg mig at bemærke: 1) naar denne Extract tilstilles mig i det danske Sprog, efter Rescriptet af 14. Maj 1840, eller ledsaget af et Rescript, som byder mig at antage og parere det i sin tydske Skikkelse, saa skulle de forlangte Oplysninger ufortøvet vorde afgivne, men ikke før.« Samme dag skrev han til det danske kancelli. I skrivelsen, hvori der først redegøres for sagen, hedder det: ». . . I den Anledning tillader jeg mig underdanigst at bede det Høikongelige Danske Cancellie ved Correspondance med det Kongelige Schlesvig-Holsteen-Lauenburgske Cancellie eller ved umiddelbart Referat til Hans Majestæt Kongen at see endelig afgjort og ved en gjældende Lovbestemmelse fastsat, at alle Embedsmænd i denne dansktalende Deel af Schlesvig skulle udfærdige alt paa Dansk, eller dersom det maa tillades dem at skrive Tydsk til os Danske tvertimod Kongens Bud i Rescriptet af 14. Mai 1840, at det da maa vorde lovlig bestemt, hvo der skal oversætte slige Skrivelser . . . .

Embedsmanden, som har udstædt dette tydske Brev til mig, er det danske Sprog fuldkommen mægtig, hvorfor han er saa meget mindre at undskylde for sin viste Ringeagt mod det Kongelige Rescript af 14de Mai 1840.«

Den 26. oktober kom kancelliets svar: ». . . Det Kongelige Schlesvig Holsteen Lauenborgske Cancellie, hvis Betænkning man i denne Sag har indhentet, har foreløbig bemærket, at Provst Matzen i en se-

---

1) Deres højvelærværdighed meddeles herved til behagelig erklæring i marginen inden 14 Dage fra idag en ekstrakt af de af det kgl. høje rentekammer affattede bemærkninger til kopskatteregnskabet for 1843.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nere Skrivelse til Amtsforvalter Krogh, næst at communicere ham Indgivelsen af forommeldte Besværing, tillige u(d)trykkelig har vægret sig ved at besvare Notaterne, førend de bleve ham meddeelte i det danske Sprog, og har bemeldte Cancellie dernæst gjort opmærksom paa, at de i det allerhøieste Rescript af 14. Mai 1840 givne Bestemmelser om at Embedsmændene i de Districter af Hertugdømmet Schlesvig, hvor Kirke og Skolesproget er dansk, have ved deres Expeditioner at betjene sig af det danske Sprog, alene angaae Embedsforretningsforholdet til de Undergivne i Districterne, hvorimod det er Embedsmændene overladt at betjene sig enten af det danske eller tydske Sprog i de Indberetninger, de have at afgive og de Brevvekslinger, de maatte have at føre med andre Øvrigheder, hvilke Embedsforretninger intet have at gjøre med deres Embedsforretnings Forhold til de Undergivne. Heri antages heller ikke at være indtraadt nogen Forandring ved den allerhøieste Resolution af 11. Junii sidstleden . . . eftersom denne alene angaaer Publicationer og Foranstaltningsdecreter, som ere bestemte for de Undergivne.

Paa Grund heraf har bemeldte Cancellie ikke kunnet finde Provst Matzens Anke i denne Henseende grundet, ligesom samme ogsaa har antaget, at Provstens Vægring ved at afgive de af Amtsforvalteren begjerte Oplysninger, saalænge de omspurgte Notater ikke meddeeltes ham i det danske Sprog, alene kan have sin Grund i en urigtig Opfattelse af hans Embedspligter, eftersom en Besværing til den ham foresatte Øvrighed synes at maatte være den rette Vei til at afværge det formeentlige Brud paa Forretningsordenen . . . .

I Gjensvar paa ovenanførte det Kongelige Schlesvig-Holsteen-Lauenborgske Cancellies Yttringer har dette Collegium derefter under Dags Dato tilkjendegivet bemeldte Cancellie, at man vel med det Kongelige Schlesvig-Holsteen Lauenborgske Cancellie maa være enige i, at Provst Matzens Anke, forsaavidt den gaar ud paa Meddelelse i det danske Sprog, maa ansees ubeføiet, skjøndt man ikke kan ansee det for andet end ønskeligt, at ogsaa Embedsbreve til Præsterne i de Districter, hvor Dansk er Kirke- og Skolesprog, blive saavidt muligt affattede paa Dansk . . . .

Iøvrigt maa man være aldeles enig med det Kongelige Schlesvig Holsteen Lauenborgske Cancellie, at det i nærværende Tilfælde havde været Provst Matzens Pligt at meddele den forlangte Besvarelse uden Ophold, og at han siden maatte have at fremsætte sit Andragende for den ham foresatte Øvrighed . . . .«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Landsbyen Mjøls

Af *August F. Schmidt.*

Rise Sogn i Rise Herred ligger i Skellet mellem Øst og Vest, mellem Bakkelandet i Østsønderjylland og det flade Land vestpaa. Landets Hovedvandskel gaar gennem Sognets østlige Del. Dets vestlige Part er af en hel anden Overfladebeskaffenhed, idet vi her kommer ud paa Slogs Herreds Fladen, der ca. 1 km Nord for Røde Kro har sit højeste Strøg. I Istiden har Isvandene skuret frem og tilbage paa Højderyggen, Vandskelslinien. Udfra Bræportene er Vandet strømmet vestpaa. Mægtig har Smeltevandets Kraft været, Landet er blevet omtrent jævnet fladt af det. I de dybeste Furer i Jordoverfladen, fremkomne ved Vandets eroderende Kræfter, har nu Bække og Aaer deres Løb. I Rise Sogn findes *Rødaa,* der har sit Udspring inde ved Øster-Løgum. I 43 Meters Højde kommer den ind i Rise Sogn og forlader den ved 38 Meters Højde, en Forskel, der tydelig markerer Faldretningen i Vest. Rødaa forener sig et Stykke inde i Landet med *Arn*aa, der Syd for Tønder gyder sine Vande i *Vidaa.*

Rødaa menes at have faaet sit Navn efter Vandets Farve. Aaen har givet Navn til Stationsbyen *Rødekro* saavel som til Navnene *Rødemølle, Rødebro, Rødekro Lykke* og *Rødelykke* (alle i Rise Sogn). Ved dens Bredder har naturligvis i tidlig Tid Folk fæstet Bo. Paa det af *Vilh. la Cour* udarbejdede Kort over Sønderjyllands Højbygder (Sønderjyllands Historie I, 128) ses det, hvorledes en Højbygd har haft sin Udstrækning i Egnen mellem Hjarup og Uge i Retningen Nord — Syd og Vest paa ind over Kassø, Bedsted, Bovlund, Agerskov. Midt inde i Bygden gaar en Oldtidsvej fra Rise til Hellevad. Rødaa har sit første (øvre) Løb gennem denne store Oldtidsbebyggelse, hvori senere bl. a. fremstod Landsbyen *Mjøls* i Rise Sogn, ca. 2½ km Vest

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for Røde Kro. Forbi Mjøls strækker sig en Højstribe mod Vest over mod Hønkys. Nær Syd for Mjøls ses tre Oldtidshøje. Et interessant forhistorisk Fund, der blev gjort paa Mjøls Mark for kortere Tid siden, blev udgravet af Museumsleder *Jens Frost,* Aabenraa.

Langs Rødaas Nordbred blev i den senere Oldtid anlagt en Landsby af — løse-Typen (ca. 3—5 Aarh. e. Kr.), nemlig *Mjøls,* der i sine ældste Skriveformer viser sig at have haft en Endelse, der antages at have været Ordet *Løse.* I 1535 skrives Stednavnet*Mulse;* 1539: *Mullsze;* 1568: *Mulsse;* 1609: *Muiels;* 1652: *Miöls.*

Betydningen af Stednavneendelsen — *løse* er omstridt; den antages at være »Eng, Græsgang«, Løse-Navnene synes oprindelig at være Natur- og Marknavne, der er blevet til Bebyggelsesnavne. 1)

Forleddet i Mjøls kunde være identisk med Navneordet jydsk *Mjølle:* »Sandbanke«, men er maaske snarere et gammeldansk * *miæthæl* —, en brudt Sideform til Tillægsordet gammeldansk *mæthæl* —: »mellem «. 2)

Hvis den sidste Tolkning er den rigtige, kan det maaske antages, at Byen er blevet opnævnt ud fra sin Beliggenhed *mellem* Brunde og Hønkys. (?).

Paa den ret daarlige Jord — sandblandet Muld med Sand- eller Grusunderlag (5—8 Klasse) — har det i Oldtiden været temmelig let at begynde en Opdyrkning.

Vand havde man i den lille Rødaa til Rigelighed, og Græs har der ogsaa været nok af i Engstrækningerne ved Aaens Bredder. De danske løse-Byer er meget store, og der er da ogsaa Grund til at tro, at »Mellemløse« (Mjøls) tidlig har været en stor Landsby. Der var i dens nærmeste Omegn Jord nok til at tage ind. Byens Størrelse i ældre Tid faar man et klart Indtryk af ved at se *Johan Meiers* Kort over Mjøls fra 1641, afbildet i *P. Lauridsens* Afhandling om den nordslesvigske Bondestand i Sønderjydske Aarbøger 1889, S. 98. Her ses det, at Byen allerede den Gang bestod af ikke mindre end *12 Gaarde* a 2 Ottinger 3). Gaardene havde da som nu deres Beliggenhed paa Nordsiden af Rødaa.

Mjøls hører tydeligt nok til den Bytype, man kalder *Terrænbyen.* Byplanen er afgørende blevet præget af de topografiske Forhold. Vi

---

1) Frederiksborg Amts Stednavne (1929), S. XIV.

2) Sønderjydske Stednavne IV (1935), 246.

3) Om Ottingsstørrelsen se Svend Aakjær: Maal og Vægt (Nordisk Kultur XXX, 1936), 236 f.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

har her et klart Bevis paa den af *Henrik Larsen* udformede Bestemmelse, at vore Landsbyer oprindelig er *Rækkebyer:* Gaard byggedes ved Siden af Gaard, indtil der blev en passende lang Række. Saa begyndte man at bygge nye Gaarde — hvis Byen da blev ved at udvide sig — paa den anden Side af Bygaden (Forten). Naar der hermed fremkom to Rækker Gaarde (og Huse), fik man *Langbyen,* der i Danmark er den mest almindelige. I Mjøls var endnu 1641 kun en Række Gaarde. Først i den nyere Tid er den gamle Terræn- (eller Række-) by blevet til en Langby, idet der nu ogsaa findes Gaarde og Huse paa Nordsiden af Vejen gennem Mjøls. Som Regel er den sydlige Gaardrække i en By den ældste, hvad altsaa ogsaa er Tilfældet i Mjøls, ligesom den ældste Gaardrække ogsaa almindeligvis bestaar af Byens største Gaarde.

Dyrkningsmaaden var i Mjøls i gammel Tid *Græsmarksbrug.* Denne Form for Dyrkning, almindelig i Sønderjylland og Vestjylland, bestod i, at de fælles Byjorder var delt i ca. 9 Indtægter eller Skifter, der afvekslende dyrkedes med Sæd og Græs, dermed fik Jorderne Tid til at udhvile sig, og hertil sluttede sig — i hvert Fald enkeltvis — en mere rationel Dyrkning med Brak og Kløver. Paa Johan Meiers Kort over Mjøls ses en god Illustration til dette Græsmarksbrug i Fællesskabets Tid. De 8 Indtægter er betegnede med Tal, og Vangehegnene, der omgav Indtægterne, er antydet ved Prikker. Hertil kommer saa, at den udmærkede Kartograf har udskrevet *Marknavnene* fra Mjøls paa sit Kort. Disse Navne finder man nu afskrevne og tolkede i »Sønderjydske Stednavne« IV, 256—58, hvor alle Marknavne fra Mjøls Jorder, ikke mindre end *60,* er offentliggjorte og sprogligt forklarede. Da Stednavnestoffet knyttet til Mjøls nu er saa let tilgængeligt, skal der ikke skrives nærmere om det her, da enhver interesseret nemt kan faa fat i det betydningsfulde Stednavneværk, hvori de forskellige Navne i Rise Sogn er fremlagte. Man ser ret af »Sønderjydske Stednavne«, hvor godt det var, at Johan Meier havde Sans for at nedskrive Betegnelserne paa Marker og Enge, Moser og Veje, Høje og Dale, og man erfarer, blot ved at betragte Kortet over Mjøls i Sønderjydske Aarbøger 1889, 98, slet ikke saa lidt om en gammel Landsby og dens Jorders Opdyrkning. Hvad man saadan kan læse sig til, kan paa bedste Vis suppleres med Iagttagelser ude i Terrænnet. For Mjøls Vedkommende er Sagen klar og ligetil. Her er intet indviklet i den nuværende Byplan. Den jævne Jordoverflade tillader et frit Udsyn, og man kan da, med passende Forudsætninger og ved Fantasiens Hjælp, godt opleve noget af den ældgamle og gennem

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

langsommelige Tider stillestaaende Historie, der har været knyttet til den nu saa lidet anselige Landsby ved Rødaa tæt Vest for Rødekro.

Paa daanvarme Sommerdage (den 4.—5. Juli 1931) havde jeg Lejlighed paa Fodture i Mjøls og dens nærmeste Omegn at gøre en Del Iagttagelser vedrørende denne By. Et Indtryk af dette Studiebesøg i en af Sønderjyllands lettest forstaaelige Landsbyer er bl. a. søgt givet i nærværende Fremstilling.

Degnen Iver Nissen

Af *Aage Bonde,* Aabenraa.

Blandt de mange sønderjydske lærere, der saavel i ældre som nyere tid har betraadt forfatterbanen og udsendt lærebøger, historiske skrifter o. s. v., indtager den Hammelev Degn Iver Nissen en fremtrædende plads, baade som lærebogsforfatter og som historieskriver; ja, endog som digter har han ydet sine bidrag til egnens eneste datidige blad, »Lyna«. 1)

Iver Nissen er født den 23. juni 1800 i Hammelev som søn af gaardmand Nis Iversen (død 1844) og hustru Anne Marie Michelsdatter (død 1831). Faderen beklædte som en af sognets mest fremtrædende mænd flere tillidshverv. Han var sandemand, kirkeværge — og musikant og hørte som sin hustru til sognets udbredte og ansete slægter. En af egnens kendte mænd under nationalitetskampen, den i »Fremragende danske Bønder« biograferede sognefoged og kirkeværge Nis Steffensen i Hammelev ægtede da ogsaa en af deres døtre, Marie Kirstine.

Selvom Iver Nissen var forældrenes ældste søn, fulgte han ikke skik og brug og overtog fædregaarden, men sendtes til seminariet i

1) Samtidig med Iver Nissen var salmedigteren og skolebogsforfatteren N. J. K. Thornum, der døde 1856 som lærer i Gasse ved Skærbæk. Om denne mærkelige og begavede mand har Niels Jeppesen udgivet en bog »N. J. K. Thornums Liv og Skrifter« (Gyldendal, 1925).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tønder, hvorfra han dimitteredes i september 1821. Han var saa huslærer hos Pastor H. E. Wolff i Maugstrup præstegaard indtil 1827, da han blev degn og lærer for Hjerndrup menighed efter den til Tyrstrup forflyttede degn Hans Peter Gabel. Her fandt Nissen paa en af sognets største gaarde sin tilkommende hustru, Anna Juhl, datter af gaardmand Nis Christensen Juhl i Øster Hjerndrup. En broder til hende var den senere bekendte kammerraad og stænderdeputeret Christen Hansen Juhl. Den 20. novbr. 1829 stod de unge folks bryllup, og de blev nu boende i Hjerndrup degnebolig indtil oktober 1846, da Nissen forflyttedes til degne- og lærerembedet i sin fødeby, som var blevet ledigt efter den aaret i forvejen afdøde Matthias Johansen Kloster. Han havde virket i Hammelev i 16 aar; men Iver Nissen fik ingen lang gerning her, idet han døde den 29. maj 1850, næppe 50 år gammel.

Skønt Nissen som lærer 1836 fik det skudsmaal, at han havde »udmærkede talenter til skolefaget« og 1847 kaldes »en duelig og værdig skolelærer«, var det ikke ved lærergerningen, men som tidligere nævnt ved sit forfatterskab, at han vandt sig et navn. Og fraregnet ganske enkelte digte i Haderslev-ugebladet »Lyna« 1) — bl. a. »Til Luthers Minde« og »Til Nytaaret« — kan man i hans forfatterskab skelne mellem hans historiske og topografiske bøger og skolebøgerne, om hvilke der 1839 skrives, at de »med held bruges i mange landsbyskoler«. Af disse sidste kan nævnes en serie regnebøger, der med deres ialt 13 oplag maa have faaet en enestaaende udbredelse i datidens skoler. De 3 bøger var: »Regnebog for Begyndere« (1832), »Regnebog for den tilvoxende Ungdom« (1883) og »Den lille Regnekonstner«, der udkom 1845.

Aarene omkring 1840 var en rig arbejdstid for den flittige mand. Foruden andre bøger udgav han nemlig 1840 hos bogtrykker Seneberg i Haderslev »Haderslev Amt. En statistisk-topographisk Fremstilling«. Denne udmærkede, lille bog paa 164 sider giver — hovedsagelig efter ældre trykte skrifter, de nærmest forudgaaende folketællings- og valglister og efter oplysninger, indsamlede i sognene — en mængde gode og lettilgængelige oplysninger om mange af datidens forhold, bl. a. om indbyggerantallet, om sognenes vigtigste byer, om de større

1) Nissen skal forøvrigt have været udset til redaktør af dette blad, da udgiveren H. Seneberg 1839 afskedigede de hidtilværende redaktører, rektor Brauneister og pastor Lautrup, for at danne modvægt mod P. Chr. Kochs nybegyndte, dansksindede blad »Dannevirke«. (P. Lauridsen: »Da Sønderjylland vaagnede«, 3, s. 28 og 4; s. 50).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gaarde og om udflyttergaarde, om antallet af skoler o. s. v. Interessant er ogsaa afsnittet om »indbyggernes antal, levemaade, sæder og sprog«, hvor der ligesom i Aagaards beskrivelse over Tørninglen fra 1815 gives en mængde morsomme oplysninger og slutninger. Saaledes kommer Nissen til det resultat, »at amtets beboere ere flittige og nærsomme«, godmodige og retsindige — dog med undtagelser. — 1848 ansøgte Nissen om understøttelse til en nyudgave og udvidelse af bogen til 20 ark. Den 15. 1. skriver amtmanden i Haderslev, konferensraad Johansen, i den anledning: »Hvad i særdeleshed den af ham i aaret 1840 udgivne statistisk-topographiske beskrivelse over Haderslev amt angaar, saa har han ved samme væsentlig bidraget til især blandt almuen at udbrede gavnlig kundskab om amtet i det hele, som i dets enkelte dele.« Saa man forstaar, at amtmanden gerne gav sin anbefaling »til et saa gavnligt foretagendes fremme.« 1) Om understøttelsen er blevet bevilliget vides ikke, men anden udgave af bogen har i hvert tilfælde ikke set dagens lys.

1832 udgav Nissen foruden ovennævnte regnebog en »Sædelære, fremstillet i efterlignelsesværdige Eksempler af Fædrelands- Verdens- og Menneskehistorien«. Ved denne bog synes han at have godtgjort sine evner som historisk almueskribent, som professor Werlauff skriver. Resultatet blev da ogsaa, at Nissen forberedte udgivelsen af lignende skrifter; men først i de travle arbejdsaar omkring 1840 var det, at de to paralelle bøger »Danmarks Historie i Udtog« og »Hertugdømmet Slesvigs Historie i Udtog« fremkom for offentligheden. 2) Hvornaar første udgave af Danmarkshistorien udkom vides ikke, men anden gennemsete, forbedrede og illustrerede udgave fremkom 1842 samtidig med Slesvigshistorien. Ogsaa disse to bøger fortjener en særlig omtale. Hver for sig har de nemlig efter alt at dømme været glimrende almuelæsning ved deres klare og djærve sprog og den mængde oplysninger, der er koncentreret paa det forholdsvis lille sideantal. Dog klæber der — særligt ved Danmarkshistorien — den tidsfejl, at bogen ikke er ganske objektiv, men tager standpunkt for og roser enevælden og dens gerninger, uden rigtigt at kunne se dens fejl og mangler. Og ret betegnende kan det i denne forbindelse nævnes, at der intet steds er nævnt et ord om Chr. 7's sindssyge, der ellers dog er vitterlig nok.

---

1) Haderslev amts arkiv. Slesvigske Registratur. Visitatorialarkivet, nr. 143. (Landsarkivet, Aabenraa).

2) 1834 var der i Aabenraa udkommet en lignende bog: »Kongeriget Danmarks og Hertugdømmerne Slesvig Holsteen og Lauenburgs Historie« forfattet af tre lærere fra Ditmarsken og oversat af K. Kallesen i Bolderslev.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Medens Slesvigshistorien er trykt 1842 hos Nissens tidligere forlægger, bogtrykker Seneberg i Haderslev, er 2. udgave af »Danmarks Historie i Udtog« trykt hos universitetsbogtrykkeren og udgivet af Gyldendal. Det skyldes vel, at en saa anset mand som historikeren E. C. Werlauff († 1871) skrev en velvillig fortale til bogen. At bogen ikke har været en ganske almindelig almuebog, udgivet af en ukendt forfatter, ses deraf, at Fr. Barfod 1858 udgav 3. gennemsete og fortsatte udgave af denne. 1)

Til slut kan det nævnes, at Danmarkshistorien flere steder lader skinne igennem, at forfatteren tilhører rationalismen, hvad jo ogsaa hele hans Gerning synes at bekræfte.

Man forundres ikke over, at Nissen, anerkendt og rost fra alle Sider, allerede 1839 belønnedes med dannebrogsmændenes hæderstegn.

Klojsen fra Baalstederne

Af *Hanne Poulsen,* Bovlundbjerg.

Ved velvillig Hjælp fra Hr. Landsarkivar Gribsvad har det været mig muligt paa mange Punkter at faa konstateret, at efterfølgende er i Overensstemmelse med, hvad Nicolaj Haulrig selv fortalte.

Gamle Klojsen — som han altid hed — fortalte efter Overlevering fra sine Forfædre følgende:

I Vestjylland laa to Herregaarde tæt sammen, paa den ene boede der en god, paa den anden en ond Herremand.

Een af hans Forfædre var Kusk hos den onde Herremand, han havde det ikke godt. Herremanden kørte i Karet med fire Heste for. En Vinterdag, i Snefog, var Kusken ude at køre med Herremanden, og de kørte fast i en Snedrive. Af Skræk for den mulige Afstraffelse flygtede Kusken i stor Skynding først til sit Hjem, hvor der var Kone

1) Nissens forfatterskab behandlet i E. Alberti »Lexikon der Schleswig—Holstein—Lauenburgschen und Eutinischen Schriftsteller« 2, s. 125—26 og »Nachträge und Register« til samme, s. 838—39.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og to Smaabørn, en Dreng og en Pige, og fortalte dem, at nu vilde han se at komme over Grænsen mod Syd. Konen og Børnene raadede han til at søge Husly hos den gode Herremand. Selv søgte han i Hast mod Syd og naaede at komme over Grænsen ved Ribe, men da havde han ogsaa sine Forfølgere i Hælene paa sig.

Kusken fortsatte sin Rejse op ad Vestkysten, til han naaede Brede, her standsede han, og hertil kom senere Kone og Børn.

Saa vidste Klojsen ikke mere om Kusken. Konen og den lille Pige ligger begravet paa Brede Kirkegaard.

Den lille Dreng var nu 12 Aar og gik for Lud og koldt Vand og tulrede rundt. En Dag mødte Drengen en farende Svend, som tog ham med paa Vandring, de fik Føden ved Tiggeri. Paa deres Vej kom de til Nitræskær ved Agerskov, her manglede de en Dreng til at passe Kvæg paa Heden, saa blev Drengen der.

Det er ved Landsarkivet fastslaaet, at Forbindelsen Brede-Nitræskær er der ved Aaret 1760—1779.

Klojsens Mor var en født Kafton. Om hendes Slægt fortalte Klojsen følgende: Der ligger to Gaarde paa Vejen fra Bovlund efter Branderup, de hedder Mølbjerg. Her tjente paa den ene Gaard for mange Aar siden en ung Pige fra Bovlund. Paa den anden Gaard blev der ved samme tid indkvarteret en kurhessisk Soldat. De to unge kom i Forbindelse med hinanden, og Soldaten kunde svært godt lide den unge Pige og besøgte hende, naar hun malkede Køerne. Det kneb med at forstaa Sproget, men naar den unge Pige ved Afskeden sagde: Kom i Morgen igen, saa forstod Soldaten det. De to blev Mand og Kone. Ved Landsarkivets Hjælp finder man i en gammel Kirkebog fra Agerskov følgende: 1711 ægteviede i Agerskov Kirke Peder Kafftom, en kongelig Dragon, og Anne Pedersdatter af Bovlund. Navnet Kafftom bliver senere i Kirkebogen til Kafton.

Jeg husker, at en Gang Generalsuperintendent Kaftan var paa Visitats i Agerskov Kirke, at Klojsen sagde: Jeg vil til Kirke i Agerskov og give Superintendenten »et Nip i Kjolen« og fortælle ham, at min Moder var en født Kafton. Om Klojsen kom til Kirke, ved jeg ikke, men jeg har hørt, at Kafton skal have sagt: Jeg ved nok, jeg har Slægt paa denne Egn.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede træffer vi Haulrig Slægten paa Bovlund Baalsted, stammende fra Nitræskær.

Klojsen fortalte, at han boede sammen med sin Far og Farfar eller Morfar. Da han var 22 Aar, vilde han giftes, det passer med Aarstallene; han blev ifølge Kirkebogen født 1808 og gift 1830. Nu maatte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Faderen og Farfaderen rykke ud af Huset. De giftede sig saa alle tre i ét Aar. Klojsen boede i Midten og Faderen og Farfaderen henholdsvis til højre og venstre for ham.

Der fortælles efter ældre Folk, at der paa Ejendommen mod Vest var en Jordhytte til Beboelse. Det passer efter Landsarkivet og Tingbogen i Toftlund, at der paa alle tre Boelsteder har boet Haulrig Slægter i Aaret 1830.

Da Klojsen overtog Ejendommen, var der ikke ret meget af Jorden opdyrket. Til Ejendommen hører en »Lyk«, som hedder Baalsted, her havde man i gamle Dage brændt Baal — herfra maaske Navnet Baalsted — og da Klojsen begyndte, var der paa denne Mark Masser af Trækul. Min Broder Outzen Lebeck, der overtog Ejendommen efter Klojsen, fortæller, at indtil den allersidste Tid har han kunnet mærke, naar Ploven gled ind i Trækullene, der er ogsaa pløjet lidt Potteskaar op paa denne Mark.

I sine unge Dage bar Klojsen paa sin Ryg Smør og Æg til Aabenraa, eller ogsaa kørte han det paa en Trillebør, men saa gik det i Trav ned ad Bakke, fortalte han. Klojsen var tidlig paa Færde og kunde om Sommeren paa Hellevad Bjerg naa at se Solen staa op. Senere fik han en gammel stiv Hest, »Skandal«, hed den, at køre med, men den kom aldrig i Trav. En Aabenraa Tur var ham ikke dyr, han købte et Franskbrød, som han skar i Stykker med sin Lommekniv og spiste, desuden 10 Pf. i Drikkepenge til Staldkarlen.

Jeg vil nu prøve paa at fortælle om hans Hjem og ham selv, som jeg husker det. Indgangsdøren var delt i to Dele, en Over- og Underdør. I Forstuen og Køkkenet var der Kampestensgulv, i Køkkenet var der en gammeldags Skorsten med aabent Ildsted med Kjelskle og Trifod, som blev brugt til Kjedler og Gryder. Mælkemad skulde koges ved blank Glød, da den ellers fik røget Smag. Fra Skorstenen gik der et Hul ind til Bilæggerovnen i Stuen, som der blev fyret i. Desuden var der en stor Jernlaage fra Skorstenen ind til Brødovnen. I Køkkenet var der et »Klydderskab« og to Smaaborde. Vinduerne i hele Huset var blyindfattede.

I »æ Dørns« var der to Alkovesenge med et lille indbygget Skab imellem. I Skabet stod en Flaske Mjød, som Klojsen trakterede med ved særlige Lejligheder. Timeviseren — et Ur med én Viser — hang paa Væggen, desuden var der et Fyrretræschatol, 1 Slagbord og 3—4 Stole.

Paa en gammel Lænestol foran Bilæggerovnen sad Klojsen altid om Vinteren og varmede sine Fødder. Naar Ovnen var ved at blive

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kold, satte han sig oven paa den. Han gik altid med Træsko paa. Hans Føde var næsten udelukkende Mælk, Grød, Brød og Flæsk. Brønden, hvorfra der hentedes Vand til Husets Beboere og Kreaturer, var et Hul, gravet i en Markgrøft — beklædt med Kampesten — uden Dæksel.

Klojsen var krumbøjet af Arbejde næsten som et Nøgle, men han syntes, han havde Herredage i Forhold til hans Slægt, der havde begyndt paa den raa Jord.

Han kunde som Følge af sit tunge Legeme ikke gaa ret meget. Han svang sig op paa Malkestolen ved Hjælp af Koens Hale, naar han malkede. Naar han kørte Møg, satte han sig paa en Malkestol foran paa Læsset.

Om Efteraaret, naar han skulde langvejs for at græsse Køerne, kørte han paa en Vogn med Agefjæl, og Køerne bundet bag til Vognen. Naar der ikke var lidt Puslearbejde, sad han hele Eftermiddagen i al Slags Vejr med et tyndt Slag over sig — paa en Grøftekant eller paa Vognen, til Turen gik hjemad.

Klojsen var overtroisk. Han har til en paalidelig Mand fortalt efterfølgende to smaa Historier. Klojsens Bedstemor tjente i Agerskov Præstegaard hos en ung Præst, hvis Mor styrede Hus for ham. En Dag, de var ved at kærne Smør, kom Præsten forbi og tog fat i Kærnestaven, og den stod nu saa fast, at Staven ikke var til at rokke; saa sagde hans Mor: Nej, se, nu har han nok været her, og hun gik ind til Præsten og sagde, at nu havde han værsgod at løsne Kærnestaven, og det gjorde han saa. En lille Historie til:

Markerne omkring Agerskov laa den Gang uopdyrkede den. Paa Præstegaardens Jord gik der en Dreng og passede Faar. Der var mange Hugorme, men Drengen var som fredet og kunde færdes mellem dem, uden at de gjorde ham Fortræd. Præsten sagde en Dag til Drengen, at han skulde tage en stor Hugorm med hjem. Det gjorde han. Præsten trak nu en tyk rund Kridtstreg paa et Bord, saa sagde han til Drengen, at indenfor den Streg skulde han lægge Hugormen, den bugtede sig i alle Retninger for at komme udenfor Stregen, men trak sig skyndsomt tilbage, naar Tungen rørte ved Stregen.

Klojsen blev 90½ Aar gammel. Han var gift med min Mors Moster. I Ægteskabet var der ingen Børn. Ejendommen, som min Bror Outzen Lebeck havde passet i mange Aar, gik ved Klojsens Død over til ham.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Samleren

Det hvide Hors.

Af *Hans Hansen Toft,* Barsmark.

Paa en Mark, *Stigstoft,* i Nærheden af Gaarden Holm i Barsmark, findes et Vandsted, hvori der er nedrammet en Pæl. Her skal der have fundet en Nedmaning Sted. En Pater ved Navn *Ammes,* der boede i Gildegaden i Løjt Kirkeby, skal her have manet en Bolsmand fra Vester Jacobsgaard (nu nedlagt) hen i denne Lavning. Naar Vandstedet renses, bærer man altid Omsorg for, at Pælen ikke beskadiges.

Der fortælles om denne Nedmaning følgende: I Trediveaarskrigens Dage gik to Bøndersønner fra Barsmark hjem fra Kirken. Den ene var fra den *vestlige Jacobsgaard,* den anden fra Gaarden *Holm.* De kom i Klammeri om en Bondedatter fra Gaarden *Elsestræer,* og det endte med, at de opfordrede hinanden til Tvekamp. For ikke at vække Forargelse hos de øvrige Kirkegængere, enedes de om at gaa ind i *Kalehole* eller Kolmhole (nævnes 1450 og 1603 i Broder Boysens Kirkeregister). Tvekampen endte med, at Manden fra Holm blev slaaet ihjel. — Den myndige og rige Sandemand *Kresten Bossen* lod Morderen fange og indsætte i Fængselskælderen paa Bossensgaard, da han kaldte sig Administrator og var Ven af Hertug Frederik den Tredje paa Gottorp, (hvis Billede endnu findes i Bossensgaard). Kresten Bossen opfordrede Drabsmanden til at lade sig hverve til Soldat og deltage i Trediveaarskrigen, og dette gjorde han. Efter Krigens Ophør vendte han hjem til sin Fædrenegaard. — De Barsmarker kunde ikke finde sig i, at Drabsmanden skulde have Ro efter Døden, og de har fremmanet hans Genfærd til Skræk og Advarsel for dem, der kunde fristes til at slaa hinanden ihjel i Tvekamp.

Paa Vejen mellem Barsmark og Dalholt, lige uden for Vandstedet, ses et hvidt Hors. En Mand fra Barsmark mødte Hesten og sagde: »Kors fri mig for den hvide Horse!«, og den forsvandt som en Taage.

Hors er endnu blevet brugt i Degn og Visemager Hans Mikkelsens Tid i Løjt (1743—1796), *Mær* (Øg, Hoppe) endnu for 50 Aar siden. Endnu siges der paa Løjt: »De var godt, de it var e Mær, der dø!« Ellers er Ordet jo blevet et Udskældsord: Mær, Helmus, Krik, Borrik.

Borrik, et Æsel, kommer fra Spansk *borrico,* Fransk bourrique. Jfr. Belmann sångor 28:

Fredman kom, filebom,
med musik och flickor,
och de lärde vände om
som åsnor och borickor.

(Feilbergs Ordbog).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Aktieselskabet

Skarrehage Malerværk

Nykøbing Mors.

SKYTTEHUSET VEJLE

Koncert Eftermiddag og Aften

Vejlefjords største Udflugtssted. TELEFON: 74.

A/S FAKSE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16 Telefon Central 9123

GØDNINGSKALK

98 pCt. kulsur Kalk (am. Latitude) i Varen, som den leveres - ca. 100 pCt. passer 1 mm Sigte

Støt de sønderjydske Indsamlinger!

N. C. Kloster

Spedition - Eksport af Landbrugsprodukter

Haderslev.

Specialvogne med maskinelle Køleanlæg til Transport af Kødvarer og Fjerkræ.

MUNO Sølvrævefarm

Kagerup St. Tlf. Helsinge 16.
Sjælland.

Danmarks mest moderne Sølvrævefarm

sælger nu smukke Avlsdyr efter Forældre, som er udsøgt blandt Eliten fra Landets største Sølvrævefarm.

Interesserede kan bese Farmen.

Støt dansk Industri

Ja-men Irmas Kaffe smager bedst

Fra brænderi paa egne moderne Brænderier
Carl Schepper, København. Etabl. 1898.
Egen Import

Dansk Andels Ægexport

Vestervoldgade 7 & 9

Telf. 2126 - 11126 - København

Forlang altid NYLAGTE ÆG

stemplet med D. A. Æ.-Mærke.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydjyenske Jernbaner

Kornhandel Akts.

A. HÜBSCH

København Hellerup

Biskuitfabrikken

„Oxford"

Hjørring

Telefoner:
Nr. 78 — 1078 — 378

Forlang

Mogensen & Dessau's

Vaskestoffer, Hvidevarer, Sengeartikler, Floneller hos Deres Manufakturhandler.

Garanteret sol- og vaskeægte Farver.

Bemærk det plomberede Garantimærke.

Vælg det bedste — det gør vi.

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol.

Antager Frøavlere.

Hotel

ALSSUND

SØNDERBORG

Telefon 70 og 352

vis a vis Slot - Park - Strand

SMÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

H. A. GRUBERTS SØNNER
Aktieselskab
Metalvarefabrik
Frankrigsgade 40 København S.

Forsikrings-Aktieselskabet
NORDEN
København K. Vestre Boulevard 34. Telefon 8844

Middelfart Bank A/S

Marie Christensen
Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon
Bispetorv - Aarhus
Telefon 1939 - 3222

Aage Gormsen
Sagfører, cand. jur.
Vejen
Telefon 236 Telefon 236

Lichtinger's
Cigarillos
er de bedste.

Gymnastikhøjskolen.
(Fra 1. April 1927 anerkendt og optaget paa Højskoleloven).
Plan med Oplysninger om Skolearbejdet og om Understøttelse gennem Amterne eller Elevforeningen „O. D." ved
NIELS BUKH,
Ollerup.

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole,
Brørup St.
5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts
9 — do. Novbr.-Juli
8 — Mælkerikursus Sept.-April
Uddannelse af Kontrolassistenter.
J. C. Overgaard.

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn
Kontortid:
9—12, 2—4. Lørdag 9—1.
HADERSLEV

Indmeld Dem i
„Historisk Samfund for Sønderjylland'
og tegn Abonnement paa
„Sønderjydsk Maanedsskrift'
N. t. L.

Alfred Benzon A/S
København
C. 194 Halmtorvet 29

Smith & Co. A/S
Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

Benyt
Mommark Færgen
Den korteste, smukkeste og billigste Forbindelse til og fra Sønderjylland og det sydlige Udland.
Telf. Over Tandslet 7824
Telf. Faaborg 11

Askov Sløjdskole
Vejen St. Telf. 17 Askov.
Skolen for Overgangsalderen.
Amtsunderst. skal søges inden 1. Juli.
Statsunderstøtt. søges indtil 10. Nov.
Skema og Skoleplan sendes frit.
Anders Nielsen. **Poul Vynne.**

VÆVESKOLEN
„ASKOVHUS"
Vævestuen „Askovhus"
Sønderborg

Silkeborg Husholdningsskole
Statsanerkendt m. Barneplejeafd.
Moderne Skole, smukt beliggende. Alm. og elektr. Køkken, Centralvarme, Bad. 5 Mdrs. Kursus beg. 4. Maj. Maanedskursus i Barnepleje alene afholdes i April. Progr. sendes. SYNNØVE LUND

Støt de sønderjydske Indsamlinger

Snoghøj Gymnastikhøjskole
Fredericia.
3 Maaneders Sommerskole.
5 — Vinterskole.
Skoleplan sendes.
Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK